ZNAJZNAK™
SPORT

Pamięć.pl to popularnonaukowy miesięcznik Instytutu Pamięci Narodowej

– jego najważniejszym zadaniem jest **popularyzacja wiedzy** na temat dziejów najnowszych oraz **prezentacja wyników badań** prowadzonych przez historyków pracujących w Instytucie. Czytelnicy znajdą w piśmie **nieznane fakty**, **interesujące dokumenty**, **zaskakujące fotografie**.

Informacje na temat prenumeraty znajdują się na stronie www.pamiec.pl przy opisie najnowszego wydania.
Zamówienie można złożyć telefonicznie: tel. 22 581 86 78, 22 581 86 79, 22 581 86 96; faks 22 581 89 40;
pocztą elektroniczną: joanna.pamula@ipn.gov.pl; joanna.pszczola@ipn.gov.pl; danuta.wierzman@ipn.gov.pl
lub w księgarni internetowej: www.ipn.poczytaj.pl

ZNAJZNAK
SPORT

www.ipn.gov.pl/gry

ZNAJZNAK™ SPORT

Instytut Pamięci Narodowej
– Komisja Ścigania Zbrodni
przeciwko Narodowi Polskiemu

Warszawa 2015

Publikacja powstała na potrzeby gry edukacyjnej
ZnajZnak – Sport autorstwa Karola Madaja.

Redakcja i korekta Magdalena Jagielska
Recenzent dr Grzegorz Majchrzak
Projekt graficzny i skład Łukasz M. Pogoda
Opracowanie graficzne symboli Maciej Czaplicki, Roman Kucharski
Koordynacja wydania Karol Madaj

Ilustracje pochodzą z gry *ZnajZnak – Sport*.
Więcej informacji na stronie: www.pamiec.pl/sport

Druk Drukarnia LEGRA Kraków

© Instytut Pamięci Narodowej
Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, 2015
Wszelkie prawa zastrzeżone

Biuro Edukacji Publicznej IPN
ul. Wołoska 7
02-675 Warszawa
www.pamiec.pl/sport

Gra *ZnajZnak – Sport* do kupienia w punktach sprzedaży IPN
oraz w dobrych sklepach z grami planszowymi.
Do nabycia między innymi w księgarni
internetowej www.ipn.poczytaj.pl

ISBN 978-83-7629-833-7

dr Andrzej Zawistowski
dyrektor Biura Edukacji Publicznej IPN

W zdrowym ciele zdrowy duch

Antyczna sentencja *Mens sana in corpore sano* w tłumaczeniu na polski brzmiąca: „W zdrowym ciele zdrowy duch", przez lata stanowiła motto osób skupionych pod szyldem Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół". Nie był to przypadek – rodzący się niemal 150 lat temu polski ruch sokoli łączył dbałość o tężyznę fizyczną z pracą formacyjną mającą na celu wychowanie świadomego i odpowiedzialnego obywatela przyszłego państwa polskiego. Przyszłego – bo gdy rodził się ruch sokoli, Polska wciąż znajdowała się pod zaborami. Nieprzypadkowo więc olbrzymią rolę w odzyskaniu przez Polskę niepodległości odegrali ludzie związani wcześniej z „Sokołem" lub z wywodzącym się z niego ruchem harcerskim.

Po latach sport nadal pełni ważną funkcję w kształtowaniu postaw obywatelskich i patriotycznych. Co więcej, coraz częściej sport staje się formą upowszechniania wiedzy o najnowszej

historii Polski, a zawody sportowe – godnym sposobem na oddanie hołdu bohaterom przeszłości. Dlatego „historyczne" biegi masowe, rowerowe masy krytyczne, lekkoatletyczne memoriały przyciągają tak wielu ludzi. W tego typu przedsięwzięcia chętnie włączają się także zawodowi sportowcy.

Sport z historią łączą nie tylko osoby czynnie go uprawiające, lecz także kibice. Wielokrotnie podczas dużych sportowych przedsięwzięć przy pomocy imponującej oprawy pokazywali oni, że bliska jest im pamięć o przeszłości ojczyzny. Warto pamiętać także o tej stronie zaangażowania kibiców.

Z tych powodów pojawił się pomysł, by kolejną grę z serii „ZnajZnak" poświęcić tematyce sportowej. Nie bez satysfakcji oddajemy ją w Państwa ręce. Na 63 kartach odnajdą Państwo historię polskiego sportu czasów II Rzeczypospolitej i losy zawodników w okresie II wojny światowej. Sport pełnił wówczas ważną funkcję państwowotwórczą, gromadził wokół siebie zawodników i kibiców, którzy chcieli w ten sposób manifestować swoje przekonania. II RP była państwem wielowyznaniowym i wielonarodowym – stąd niezmiernie interesująca dzisiaj mozaika klubów i dyscyplin. O tym wszystkim opowiadają karty naszej gry i opracowanie historyczne znajdujące się na kolejny stronach niniejszej publikacji. Zapraszamy Państwa do zanurzenia się w ten świat, który – choć dziś wydaje się nieco odległy – w dużej mierze ukształtował naszą rzeczywistość, nie tylko sportową.

dr hab. Artur Pasko

ZnajZnak – Sport: Historia sportu polskiego 1918–1945

Podwaliny sportu polskiego tworzone były jeszcze w okresie zaborów. Ogromne znaczenie, nie tylko ze względu na rozwijanie tężyzny fizycznej zniewolonego społeczeństwa, lecz także kształtowanie postaw patriotycznych, miało utworzenie w drugiej połowie XIX w. w Galicji, a dokładniej we Lwowie, **Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół"** (1867). W kolejnych latach gniazda „Sokoła" powstawały na ziemiach polskich znajdujących się pod zaborami pruskim i rosyjskim. W XIX w. tworzono także stowarzyszenia sportowe o szerszym zasięgu. Pierwszym z nich było **Warszawskie Towarzystwo Wioślarskie** (1878). Osiem lat później powstało m.in. **Warszawskie Towarzystwo Cyklistów** (1886). O szeroko rozumianym społecznym, nie tylko sportowym, znaczeniu WTC świadczy to, że jego honorowymi członkami byli m.in. Henryk Sienkiewicz i Bolesław Prus. W zaborze austriackim natomiast organizowano pierwsze na ziemiach polskich kluby sportowe:

lwowski **Klub Sportowy Czarni Lwów** (1903), lwowski **Klub Sportowy Pogoń Lwów** (1904) i lwowski **Klub Sportowy Lechia Lwów** (1904). W Krakowie zaś utworzono **KS Cracovia** i **TS Wisła** (1906). Pierwszym klubem sportowym zorganizowanym w zaborze pruskim był poznański **Klub Wioślarski** (1904), cztery lata później utworzono **KS Warta Poznań** (1908). W okresie I wojny światowej powstały warszawskie kluby **Polonia** (1915) i **Legia** (1916).

Kiedy 11 listopada 1918 r. Polska odzyskała niepodległość, istniały już struktury organizacyjne w wielu dyscyplinach sportowych. Należało jednak zapanować nad często żywiołowym charakterem aktywności. Niespełna dwa miesiące przed odzyskaniem niepodległości odbył się w Warszawie I Zjazd Polskich Zrzeszeń Sportowych i Gimnastycznych. Zwrócono wówczas uwagę na walory społeczno-wychowawcze, narodowe, zdrowotne i propagandowe sportu. Jednocześnie zdecydowano o konieczności skonsolidowania polskich organizacji sportowych i gimnastycznych, a także o utworzeniu naczelnej instancji koordynującej ruch sportowy, która reprezentowałaby polski sport na arenie międzynarodowej.

Proces konsolidacji struktur organizacyjnych rozpoczął się już w pierwszym roku niepodległości. W 1919 r. w celu zjednoczenia sokolstwa polskiego do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych dostarczony został Statut **Związku Towarzystw Gimnastycznych „Sokół"** w Polsce oparty na rosyjskiej ustawie o stowarzyszeniach. Oficjalnie został on przyjęty przez MSW 29 listopada 1920 r., zaznaczono jedynie konieczność naniesienia w statucie poprawek po uchwaleniu ustawy o stowarzyszeniach przez Sejm RP. Pierwszym prezesem związku został Bernard Chrzanowski.

Duże znaczenie w dziejach sportu polskiego miało zaproszenie Polski jako kraju suwerennego do udziału w **Igrzyskach Olimpijskich w Antwerpii w 1920 r.** Belgowie wysłali je w marcu 1919 r., mimo że w Międzynarodowym Komitecie Olimpijskim nie zasiadał jeszcze żaden Polak i nie istniał narodowy komitet olimpijski. Polacy zamierzali skorzystać z zaproszenia i rozpoczęli stosowane przygotowania: z inicjatywy władz państwowych i pasjonatów sportu 12 października 1919 r. w Hotelu

Francuskim w Krakowie zorganizowano spotkanie działaczy sportowych Krakowa, Lwowa i Warszawy. Utworzono wówczas Komitet Udziału Polski w Igrzyskach Olimpijskich. Najważniejszym zadaniem Komitetu miało być zorganizowanie związków sportowych oraz przygotowanie reprezentacji do udziału w **Igrzyskach Olimpijskich w Antwerpii w 1920 r.** 1 grudnia 1919 r. na posiedzeniu Komitetu w Warszawie uchwalono statut, wybrano władze i zmieniono nazwę na Polski Komitet Igrzysk Olimpijskich. Prezesem PKIO został Stefan Lubomirski.

Jesienią, 11 października 1919 r., w siedzibie Krakowskiego Towarzystwa Lekarskiego utworzono w kraju pierwszy związek sportowy – **Polski Związek Lekkiej Atletyki**. Następny był **Polski Związek Towarzystw Wioślarskich** istniejący od początku grudnia 1919 r. w Poznaniu. Kilkanaście dni później, 20–21 grudnia powołano **Polski Związek Piłki Nożnej** z siedzibą początkowo w Krakowie, a od 1928 r. w Warszawie.

W związku z zagrożeniem ze strony Rosji bolszewickiej Polacy w ostatniej chwili wycofali się z udziału w **Igrzyskach Olimpijskich w Antwerpii**. Wszystkie siły należało bowiem skierować do obrony kraju. Tymczasem uroczystość otwarcia igrzysk odbywała się 14 sierpnia 1920 r., w kulminacyjnym momencie bitwy warszawskiej.

Już w pierwszych latach funkcjonowania II Rzeczypospolitej sport odgrywał istotną rolę. Stanowił nie tylko doskonałą rozrywkę, lecz także, co było szczególnie ważne, sprzyjał kształtowaniu postaw patriotycznych. Doskonały przykład stanowił Górny Śląsk. Z inicjatywy Polskiego Komisariatu Plebiscytowego (wyodrębniono w nim Wydział Wychowania Fizycznego) na obszarze Górnego Śląska tworzono polskie kluby sportowe, które miały odciągać młodzież polską z niemieckich drużyn sportowych. Efektem takich działań było chociażby utworzenie klubów **Polonia Bytom** i **Śląsk Świętochłowice**. Ponadto Polski Komitet Plebiscytowy we współpracy z Polskim Komitetem Igrzysk Olimpijskich, by przeciwdziałać niemieckiej propagandzie plebiscytowej, organizował na Górnym Śląsku występy zespołów sportowych z innych rejonów Polski. Na przykład po zwycięstwie reprezentacji Lwowa w piłce nożnej nad niemieckimi zespołami Diana Katowice i Beuthen 09 polscy sportowcy

masowo przechodzili z niemieckich do nowo tworzonych polskich klubów sportowych. Wojciech Korfanty dziękował nawet za zdobywanie „nowych głosów dla wspólnej sprawy".

W kraju kontynuowano proces konsolidacji struktur organizacyjnych polskiego sportu. W 1922 r. przedstawiciele siedmiu związków sportowych utworzyli **Związek Polskich Związków Sportowych**, instytucję, która miała kierować rozwojem sportu amatorskiego, koordynować działalność związków sportowych i współdziałać z władzami państwowymi. W 1925 r. nastąpiło połączenie ZPZS z Polskim Komitetem Igrzysk Olimpijskich, który jednocześnie został przemianowany na **Polski Komitet Olimpijski**. W efekcie powstała organizacja o podwójnej nazwie ZPZS-PKOl będąca najważniejszym organem społecznego nurtu w polskim sporcie. Zgodnie ze statutem Zarząd Związku Polskich Związków Sportowych był jednocześnie Polskim Komitetem Olimpijskim.

Po nieobecności na **Igrzyskach Olimpijskich w Antwerpii** w Polsce przygotowywano się do udziału w kolejnych igrzyskach. Według powszechnej opinii, Polacy po raz pierwszy uczestniczyli w **Igrzyskach Olimpijskich w 1924 r. w Paryżu**. Tymczasem w styczniu 1924 r. dziewięcioro Polaków wyjechało do Chamonix na zawody w ramach tzw. **Olimpijskiego Tygodnia Sportów Zimowych**, który już po tym wydarzeniu uznano za I Zimowe Igrzyska Olimpijskie. W tym samym roku w Paryżu, pomimo ogromnych kłopotów finansowych związanych z wyekspediowaniem zawodników, na letnich igrzyskach olimpijskich wystartowało 78 polskich sportowców. Wtedy po raz pierwszy w historii Polacy zdobyli medale olimpijskie. Srebrny, w kolarskim wyścigu drużynowym na 4 km, wywalczyli: Jan Łazarski, Franciszek Szymczyk, **Józef Lange** i **Tomasz Stankiewicz**. Brązowy medal dla Polski zdobył jeździec Adam Królikiewicz na wierzchowcu Picador. Jednym z reprezentantów Polski we wszechstronnym konkursie konia wierzchowego był wówczas **Tadeusz Komorowski**, późniejszy dowódca Armii Krajowej.

Ze względów finansowych w organizowanym w trakcie paryskich igrzysk Olimpijskim Konkursie Sztuki nie wzięli niestety udziału polscy artyści. Konkursy te pojawiły się dzięki inicjatywie

barona Pierre'a de Coubertin od Igrzysk Olimpijskich w Sztokholmie w 1912 r. Wprawdzie polscy artyści w Paryżu nie eksponowali swoich prac, ale byli tam obecni. Znakomici przedstawiciele polskiej kultury i sztuki występowali w stolicy Francji jako jurorzy Olimpijskiego Konkursu Sztuki. Prace z zakresu architektury oceniał architekt i rzeźbiarz Karol Stryjeński, w kraju znany m.in. jako autor projektu **Wielkiej Krokwi** w Zakopanem, utwory muzyczne natomiast opiniował kompozytor i pianista Karol Szymanowski. Jurorem malarstwa była tworząca głównie w Paryżu i Monachium Olga Boznańska, rzeźby – Paul Landowski, syn powstańca styczniowego, związany z Francją artysta polskiego pochodzenia, późniejszy autor monumentalnego Pomnika Chrystusa Odkupiciela, dzisiaj symbolu Rio de Janeiro.

Sport jako dziedzina życia sprzyjająca utrzymaniu bądź rozwijaniu tężyzny fizycznej praktycznie od zawsze był przedmiotem zainteresowania wojska. W każdej armii świata, w każdym okresie historycznym potrzebni byli sprawni i odważni żołnierze. Sukcesy sportowców służyły także budowaniu pozytywnego wizerunku władz, a nawet całego państwa. Dlatego również władze II Rzeczypospolitej dbały o sport. Po przewrocie majowym w 1926 r. Józef Piłsudski i obóz sanacyjny nadawali sportowi wartość utylitarną. W listopadzie 1926 r. Rada Ministrów wydała uchwałę o popierania i rozwoju wychowania fizycznego, co miało służyć odnowieniu moralnemu i fizycznemu narodu. Jednocześnie władze deklarowały chęć współpracy z organizacjami sportowymi wspierającymi państwowy program wychowania fizycznego. W ten sposób władze państwowe *de facto* stwarzały doskonałe warunki do rozwoju sportu wyczynowego. Sport wyczynowy bowiem – jak podkreślał członek Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego, późniejszy mąż **Haliny Konopackiej** , Ignacy Matuszewski – „nie tylko wyrabia ciało, sport przede wszystkim kształci wolę. […] państwo nie ma innej, równie skutecznej po temu metody".

Zwiększone zainteresowanie państwa kulturą fizyczną zbiegło się w czasie (trudno ocenić, czy przypadkowo, czy też świadomie) z inicjatywą redakcji **„Przeglądu Sportowego"**, najstarszego w Polsce dziennika sportowego, w latach 1921–1925 wydawanego w Krakowie, a od 1925 r. w Warszawie. Dziennikarze tej

PRZEGLĄD SPORTOWY

gazety po raz pierwszy zorganizowali plebiscyt (kontynuowany do dzisiaj) na najlepszego polskiego sportowca 1926 r. Wynik tego plebiscytu raczej nikogo specjalnie nie zaskoczył – zwyciężył niezwykle wszechstronny sportowiec **Wacław Kuchar** . Pochodził z wyjątkowo usportowionej rodziny, sam reprezentował Polskę w piłce nożnej, lekkiej atletyce, łyżwiarstwie i hokeju na lodzie. Uprawiał także m.in. gimnastykę, łucznictwo, łyżwiarstwo figurowe, łyżwiarstwo szybkie, narciarstwo, szermierkę i tenis. Był wielokrotnym mistrzem Polski w różnych konkurencjach sportowych.

W styczniu 1927 r. miało miejsce kolejne ważne wydarzenie w historii polskiego sportu, a dokładniej piłki nożnej. Przedstawiciele trzynastu klubów powołali, wbrew stanowisku władz **PZPN** , własną instytucję, którą nazwali „Liga". Uznali bowiem, że dotychczasowy system wyłaniania mistrza Polski w piłce nożnej jest niesprawiedliwy, ponieważ szanse na tytuł mieli jedynie mistrzowie okręgów. Tymczasem poziom okręgów był zróżnicowany i zdarzało się, że drużyny zajmujące dalsze miejsca w swoim okręgu były lepsze od mistrzów niektórych innych okręgów. Ligę utworzyli przedstawiciele **Legii Warszawa** , **Polonii Warszawa** , **Warszawianki** , **Czarnych** oraz **Hasmonei** ze Lwowa, **Wisły Kraków** , **Klubu Turystów Łódź** , **ŁKS Łódź** , **Warty Poznań** , **TKS Toruń** , **Ruchu Wielkie Hajduki** i klubu mniejszości niemieckiej **FC Katowice** . Czternaste miejsce zarezerwowano dla **Cracovii** , ale prezes klubu, dr Edward Cetnarowski, pełnił jednocześnie funkcję prezesa **PZPN** i nie mógł opowiedzieć się jednocześnie po obu stronach konfliktu. **Cracovia** nie przystąpiła zatem do rozgrywek, a jej miejsce zajęła **Jutrzenka Kraków** . Po roku nieobecności tej ostatniej **Cracovia** wzięła udział w rozgrywkach.

Poza wymienionymi klubami w okresie międzywojennym w Lidze występowały także m.in. **Garbarnia Kraków** , **Wojskowy Klub Sportowy 22 pułku piechoty Siedlce** , **Wojskowy Klub Sportowy Śmigły Wilno** , **Podgórze Kraków** , **KS Dąb Katowice** . W barażach o awans do Ligi bez powodzenia uczestniczyli m.in. zawodnicy **Cresovii Grodno** , **Klubu Kulturalno-Sportowego Okęcie** , **Klubu Sportowego**

Brygada Częstochowa, Kotwicy Pińsk, Legii Poznań, Stryjskiego Klubu Sportowego Pogoń, Wojskowego Klubu Sportowego Grodno, Wojskowego Klubu Sportowego Gryf Toruń, Wojskowego Klubu Sportowego Unia Lublin, Wojskowego Klubu Sportowego Wawel Kraków, Wojskowo-Cywilnego Klubu Sportowego Junak Drohobycz oraz Wojskowo-Cywilnego Klubu Sportowego Rewera Stanisławów.

Podobnie jak dzisiaj klubom tym towarzyszyły sympatie i antypatie kibiców. Wówczas jednak w większym stopniu związane były one z konotacjami politycznymi. Na przykład niechęć między kibicami **Polonii** i **Legii Warszawa** wynikała m.in. stąd, że Polonia miała wyraźne związki z obozem narodowym, podczas gdy założycielami Legii byli legioniści Piłsudskiego. Wyraźne endeckie konotacje miała także krakowska **Wisła**. Mecze **Cracovii** obserwowali również zwolennicy obozu narodowego, ale poza tym liberałowie, i – co stanowiło jeden z zarzutów wobec klubu – spore grupy Żydów, głównie z krakowskiego Kazimierza. **Garbarnia** natomiast była kojarzona z nieco biedniejszą robotniczą dzielnicą Krakowa – Ludwinowem. Związki z ruchem narodowym przypisywano także **Łódzkiemu Klubowi Sportowemu**. Sympatykami klubu ukraińskiej mniejszości – **Ukrainy Lwów** – byli głównie nacjonaliści ukraińscy. Na meczach tej drużyny niejednokrotnie atmosfera była więc bardzo gorąca. Wyraźne różnice występowały między klubami żydowskimi. Bardzo silne były kluby **Makabi**, związane z nurtem syjonistycznym. Krakowska **Jutrzenka** natomiast stała się klubem, w którym władzę przejęli zwolennicy Bundu. Klubem syjonistycznej lewicy było także **Robotnicze Stowarzyszenie Wychowania Fizycznego Gwiazda-Sztern**. Należy jednak podkreślić, że żydowskie kluby sportowe oprócz przynależności do struktur żydowskiej mniejszości narodowej wchodziły także w skład polskich związków sportowych.

Niewiele osób zdaje sobie dzisiaj sprawę, że w okresie międzywojennym rozegrano tylko jedną edycję Pucharu Polski. W 1926 r. w finale zagrały wówczas **Lwowski Klub Sportowy Sparta Lwów** z **Wisłą Kraków**. Zespół z Krakowa zwyciężył 2:1.

Zwycięskiego gola zdobył znakomity piłkarz Wisły, ale też i reprezentacji kraju, olimpijczyk z Paryża **Henryk Reyman** .

Niezwykle ważnym wydarzeniem wpływającym na kształt i jakość sportu polskiego w okresie międzywojennym było utworzenie w styczniu 1927 r. **Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego** PUWFiPW z byłym legionistą I Brygady ppłk. Juliuszem Ulrychem na czele. Urząd podlegał bezpośrednio ministrowi spraw wojskowych. Podporządkowanie nowej instytucji Ministerstwu Spraw Wojskowych miało bardzo praktyczny wymiar. W odróżnieniu od innych resortów MSWoj. dysponowało poważniejszymi środkami finansowymi, a kadra oficerska w znacznej części stanowiła grupę działaczy sportowych. Formalnie PUWFiPW powołano „dla kierownictwa pracami dotyczącemi powszechnego wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego". W praktyce jednak kierownictwo Urzędu decydowało także o sprawach sportu, zwłaszcza że ppłk Ulrych pod koniec marca 1927 r. został także wiceprezesem zarządu ZPZS-PKOl. Rok później, kiedy ppłk Ulrych objął stanowisko prezesa ZPZS, kierownictwo PUWFiPW przejęło faktyczne zwierzchnictwo nad ZPZS-PKOl. W 1927 r. dyrektor Urzędu, dążąc do „wyróżnienia najbardziej wybitnego, a zarazem najbardziej wartościowego czynu sportowego", ustanowił **Wielką Honorową Nagrodę Sportową** , którą przyznawano corocznie. W tym samym roku po raz pierwszy jej laureatką została **Halina Konopacka** .

Władze, aby zachęcić Polaków do uprawiania sportu, rozporządzeniem Rady Ministrów z 27 czerwca 1930 r. wprowadziły **Państwową Odznakę Sportową** , która zaczęła funkcjonować od 1 stycznia 1931 r. Odznaka spotkała się z uznaniem społeczeństwa. Posiadanie POS należało do dobrego tonu. Nadawano ją na dwa lata, po czym trzeba się było poddać dalszym okresowym próbom sprawności fizycznej. Obowiązek ten ustawał dopiero po 20 latach posiadania odznaki. Mogli ją zdobywać zarówno mężczyźni (od 14 roku życia), jak i kobiety (od 16 roku życia).

W roku, w którym utworzono PUWF i PW, pojawił się także pomysł budowy **Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego w Warszawie** . Inicjatorem utworzenia CIWF był

marszałek Józef Piłsudski. Dzięki intensywnym działaniom już 2 grudnia 1928 r. odbyła się uroczystość wmurowania aktu erekcyjnego. Absolwenci CIWF mieli ważne zadanie – realizację rządowego programu rozwoju wychowania fizycznego i sportu wyczynowego w kraju.

Po przewrocie majowym w 1926 r. sport w II Rzeczypospolitej stał się szczególnie istotnym obszarem zainteresowania państwa. Zapewniał nie tylko rozrywkę szerokim rzeszom społeczeństwa, lecz także sprzyjał realizowaniu propagandowych zadań sanacji. Przejawem tej polityki państwa było organizowanie nowych znaczących imprez sportowych. Na przykład we wrześniu 1928 r. odbył się inauguracyjny **I Bieg Kolarski Dookoła Polski** , kontynuowany w późniejszych latach jako Tour de Pologne. Na dystansie około 1500 km rywalizowało 71 kolarzy. Zwycięzcą wyścigu został Feliks Więcek z Bydgoszczy.

Bez wątpienia efektem takiej polityki państwa były także znaczące sukcesy Polaków na międzynarodowych arenach sportowych. Już w 1928 r. na **Igrzyskach Olimpijskich w Amsterdamie** po raz pierwszy w historii polscy twórcy reprezentowali Polskę w Międzynarodowym Olimpijskim Konkursie Sztuki. W dziedzinie literatury zgłoszono wiersze Kazimierza Przerwy-Tetmajera oraz **Kazimierza Wierzyńskiego** . Złoty medal w konkursie literackim zdobył wówczas Wierzyński – redaktor naczelny **„Przeglądu Sportowego”**, poeta, pisarz, skamandryta. Uznanie zdobył tom jego poezji zatytułowany *Laur Olimpijski*, stanowiący pochwałę sportu, sprawności fizycznej i piękna ludzkiego ciała. Jak wielkie znaczenie i siłę oddziaływania miała poezja Wierzyńskiego, świadczy to, że do 1930 r. *Laur Olimpijski* doczekał się pięciu wydań polskich i był też tłumaczony na obce języki, m.in. na niemiecki, włoski, francuski. Czy był wówczas lepszy i tańszy sposób promocji kultury polskiej i Polski?

Na tych samych igrzyskach w kategorii malarstwa brązowym medalem został nagrodzony Władysław Skoczylas za cykl akwarel (*Łucznik II, Łucznik III, Jeleń św. Huberta, Diana*). Wyróżnienie zdobył Stanisław Prauss za grafikę zatytułowaną *Tempo*.

Amsterdamskie igrzyska były jednak przede wszystkim udane dla polskich sportowców. Medale zdobyli jeźdźcy, szabliści,

wioślarze. Największą popularność, nie tylko w kraju, osiągnęła zdobywczyni złotego medalu w konkurencji rzutu dyskiem – **Halina Konopacka** . Polka, uznana miss IO w Amsterdamie, pobiła w Holandii nie tylko rekord olimpijski, lecz także rekord świata. W 1928 r. mistrzyni olimpijska z Amsterdamu po raz drugi otrzymała **Wielką Honorową Nagrodę Sportową** . Konopacka była bardzo piękną, wszechstronnie uzdolnioną kobietą. Znała kilka języków obcych, malowała obrazy, pisała wiersze. W 1929 r. wydała tom wierszy zatytułowany *Któregoś dnia…* Po wybuchu II wojny światowej pomagała mężowi, Ignacemu Matuszewskiemu, w ewakuacji złota Banku Polskiego za granicę.

Na zimowych igrzyskach olimpijskich Polacy nie odnosili jeszcze tak znaczących sukcesów jak latem. Wprawdzie w Lake Placid w 1932 r. polscy hokeiści zajęli czwarte miejsce, ale w turnieju wystartowały jedynie… cztery drużyny. Na tych igrzyskach z dobrej strony pokazał się **Bronisław Czech** , który zajął siódme miejsce w kombinacji norweskiej. Tymczasem na kolejnych letnich igrzyskach olimpijskich, w **1932 r. w Los Angeles** , Polacy poprawili swój dotychczasowy dorobek medalowy. Mistrzami olimpijskim zostali **Janusz Kusociński** w biegu na 10 km oraz **Stanisława Walasiewicz** w biegu na 100 m. Medal srebrny wywalczyli wioślarze w dwójkach ze sternikiem – Jerzy Braun, Janusz Ślązak i **Jerzy Skolimowski** . Brązowy medal zdobyła dyskobolka **Jadwiga Wajsówna** – w pewnym sensie następczyni Konopackiej, oraz szabliści w turnieju drużynowym – Tadeusz Friedrich, **Władysław Dobrowolski** , **Leszek Lubicz-Nycz** , **Adam Papée** , Władysław Segda i Marian Suski) oraz wioślarze: dwójka bez sternika – Henryk Budziński i Jan Krenz-Mikołajczak, oraz czwórka ze sternikiem – Edward Kobyliński, **Stanisław Urban** , Janusz Ślązak, Jerzy Braun, **Jerzy Skolimowski**).

Po zwycięstwie w Los Angeles **Stanisława Walasiewicz** , podobnie jak cztery lata wcześniej **Konopacka** , stała się ulubienicą niemal całego społeczeństwa. Walasiewicz w 1932 r. otrzymała też **Wielką Honorową Nagrodę Sportową** i wygrała plebiscyt **„Przeglądu Sportowego”** na najlepszego sportowca 1932 r. W Los Angeles wystartowała także w konkurencji rzutu dyskiem i zajęła całkiem niezłe, szóste miejsce. Należy

podkreślić, że jej rodzice wyemigrowali do Stanów Zjednoczonych, gdy miała niespełna rok i od tego momentu mieszkała w Ameryce. Mimo to przed igrzyskami w Los Angeles zdecydowała się reprezentować Polskę. Decyzja ta spotkała się oczywiście z uznaniem Polaków i dezaprobatą prasy amerykańskiej.

Na **Igrzyskach Olimpijskich w Los Angeles w 1932 r.** medale zdobyli także artyści. Najcenniejszy, złoty, wywalczył urodzony na Grodzieńszczyźnie Józef Klukowski, za rzeźbę *Wieńczenie zawodnika*, a srebrny – za drzeworyt barwny *Narciarze* – znakomita malarka i rzeźbiarka Janina Konarska, żona Antoniego Słonimskiego. Honorowe wyróżnienie otrzymali w dziale malarstwa Wacław Borowski za obraz olejny *Łuczniczki* i w dziale rzeźby Antoni Kenar za pracę *Hokeista*.

Dzisiaj możemy tylko żałować, że jury konkursu olimpijskiego Los Angeles nie doceniło plakatu autorstwa Stefana Osieckiego i **Jerzego Skolimowskiego** reklamującego mistrzostwa świata w hokeju na lodzie rozegrane w 1931 r. w Krynicy. Propagandowy charakter twórczości obu grafików sprawiał, że ich sztuka docierała do szerszego grona, także do mniej wyrobionych odbiorców.

Warto dodać, że obaj artyści należeli do niezwykłych ludzi. Stefan Osiecki zajmował się nie tylko grafiką, lecz także architekturą, kręcił filmy krótkometrażowe, wspinał się w Tatrach i Andach. Chilijscy wspinacze upamiętnili go, nazywając jeden ze szczytów Cerro Osiecki. **Jerzy Skolimowski** był natomiast jedynym polskim olimpijczykiem startującym równocześnie w konkurencjach artystycznych i sportowych (wioślarstwie). Po latach, w czasie II wojny światowej, jako żołnierz Samodzielnej Brygady Strzelców Karpackich walczył w Tobruku, następnie był agentem wywiadu brytyjskiego, a w latach 1944–1945 zaprojektował, z Wacławem Hryniewickim, Polski Cmentarz Wojenny na Monte Cassino oraz sprawował nadzór nad realizacją projektu. Był kawalerem Orderu Wojennego Virtuti Militari V klasy.

W sumie w klasyfikacji medalowej **igrzysk w Los Angeles** Polacy znaleźli się poza pierwszą dziesiątką, ale w konkursie sztuki, w nieoficjalnym rankingu, Polska zajęła drugie miejsce za Stanami Zjednoczonymi. Bez wątpienia był to sukces

Polaków sprzyjający utrzymaniu zainteresowania polskich twórców i władz kolejnymi konkursami sztuki na **Igrzyskach Olimpijskich w Berlinie w 1936 r.**

Wcześniej jednak, w dniach 6–16 lutego 1936 r., odbyły się Zimowe Igrzyska Olimpijskie w Garmisch-Partenkirchen. Polskę reprezentowało wówczas 32 zawodników. W narodowej drużynie olimpijskiej nie było żadnej kobiety. Najlepiej z Polaków wypadł **Stanisław Marusarz**, doświadczony zawodnik, który reprezentował już Polskę na zimowych igrzyskach w Sankt Moritz (1928) i Lake Placid (1932). Marusarz zajął piąte miejsce w otwartym konkursie skoków narciarskich i siódme w kombinacji norweskiej. W czasie tych igrzysk Niemcy przedstawili światu, w istocie nieprawdziwy, pozytywny wizerunek III Rzeszy jako państwa przyjaznego i gościnnego. Być może ułatwiło to Europie zaakceptowanie tego, co stało się niemal dokładnie miesiąc po ceremonii otwarcia igrzysk – 7 marca 1936 r. Niemcy, wbrew ustaleniom traktatu wersalskiego z 1919 r., dokonały wtedy remilitaryzacji Nadrenii.

Kilka miesięcy później w Berlinie odbyły się **XI Igrzyska Olimpijskie**. W konkurencjach sportowych Polacy wywalczyli trzy medale srebrne i trzy brązowe. Srebro zdobyli drużynowo jeźdźcy we wszechstronnym konkursie konia wierzchowego: Henryk Leliwa-Roycewicz, Seweryn Kulesza, Zdzisław Kulesza. Kierownikiem reprezentacji jeździeckiej był **Tadeusz Komorowski**. Drugie miejsca wywalczyły **Stanisława Walasiewicz** w biegu na 100 m i **Jadwiga Wajsówna** w rzucie dyskiem. Brąz zdobyli Władysław Karaś w strzelaniu z karabinka małokalibrowego na 50 m, wioślarze Jerzy Ustupski i **Roger Verey** w wyścigu dwójek podwójnych, a także **Maria Kwaśniewska** w rzucie oszczepem.

W Berlinie medale zdobywali także artyści. Do Niemiec Polacy wysłali dzieła 30 twórców. Kolejny, drugi medal w Olimpijskim Konkursie Sztuki i Literatury, tym razem srebrny, zdobył Józef Klukowski za płaskorzeźbę *Piłkarze*. Brązowe medale otrzymali Stanisław Ostoja-Chrostowski za drzeworyt *Dyplom Yacht-Klubu* oraz Jan Parandowski za powieść *Dysk olimpijski*. Ponadto honorowe wyróżnienia otrzymali Eugeniusz Arct za obraz olejny *Hokej* i Franciszek Masiak za rzeźbę *Pływak*.

W okresie międzywojennym Polacy odnosili sukcesy nie tylko w dyscyplinach olimpijskich. Do legendy przeszły osiągnięcia polskich pilotów. W 1926 r. **Bolesław Orliński** z mechanikiem Leonardem Kubiakiem dokonał niebywałego wyczynu, pokonując na seryjnym samolocie Bréguet 19 A2 trasę Warszawa–Tokio–Warszawa. Następnie w latach trzydziestych oficer Wojska Polskiego Stanisław Skarżyński przeprowadził dwa loty międzykontynentalne. Najpierw w 1931 r. (z Andrzejem Markiewiczem) przeleciał dookoła Afryki, w 1933 r. zaś jako pierwszy Polak **pokonał Atlantyk na RWD-5** . Za lot przez Atlantyk Międzynarodowa Federacja Lotnicza (Fédération Aéronautique Internationale – FAI) jako pierwszemu pilotowi na świecie przyznała mu medal Louisa Blériota.

W 1932 r. prestiżowe **zwycięstwo w słynnym Challenge'u** , czyli Challenge Internationale des Avions de Tourisme (Międzynarodowe Zawody Samolotów Turystycznych) odnieśli kapitan, pilot, instruktor „Szkoły Orląt" w Dęblinie Franciszek Żwirko i konstruktor Doświadczalnych Warsztatów Lotniczych w Warszawie inż. Stanisław Wigura. Sukces ten miał znaczenie nie tylko sportowe – w Berlinie Polacy zwyciężyli m.in. z faworyzowanymi pilotami niemieckimi. Żwirko i Wigura wystartowali na doskonałym samolocie RWD-6. Głównymi konstruktorami RWD byli Stanisław Rogalski, Stanisław Wigura i Jerzy Drzewiecki. Projekt pierwszego samolotu RWD powstał w 1929 r., a prototyp wykonano w warsztatach mieszczących się na terenie Politechniki Warszawskiej.

Po zwycięstwie w Challenge'u w 1932 r. Polakom przysługiwało prawo organizacji kolejnych zawodów w 1934 r. Odbyły się one jednak bez Żwirki i Wigury, którzy niespełna miesiąc po zwycięstwie zginęli w katastrofie lotniczej na terenie Czechosłowacji, w drodze do Pragi. Tymczasem **Challenge w 1934 r.** zakończył się jeszcze większym sukcesem Polaków. Dwa pierwsze miejsca zdobyły polskie załogi lecące na polskich samolotach RWD-9. Zwyciężyli Jerzy Bajan (pilot) i Gustaw Pokrzywka (mechanik), drugie miejsce zajęli Stanisław Płonczyński i Stanisław Ziętek (mechanik).

Znaczące sukcesy na skalę światową w okresie międzywojennym odnosili Polacy także w szybownictwie. W 1937 r. Tadeusz

Góra **jako pierwszy człowiek przekroczył podczas swobodnego lotu** **granicę 500 km** (pokonał 577,8 km). Za to osiągnięcie jako pierwszy w historii został odznaczony medalem Lilienthala przyznawanym przez FAI. W tym samym roku Wanda Modlibowska pobiła kobiecy rekord świata w długotrwałości lotu szybowcowego, utrzymując się w powietrzu przez 24 godziny i 14 minut.

Dopełnieniem polskich sukcesów lotniczych były osiągnięcia w sporcie balonowym. W okresie międzywojennym Polacy czterokrotnie zwyciężali w słynnych zawodach o **Puchar Gordona Bennetta** organizowanych w latach 1906–1938, a następnie kontynuowanych od 1983 r. Po raz pierwszy wygrali Franciszek Hynek i Zbigniew Burzyński w 1933 r. w Chicago, następnie ponownie Hynek, tym razem z Władysławem Pomaskim, w 1934 r. w Warszawie. W kolejnym roku, 1935 r., zwyciężyli drugi raz Burzyński, tym razem z Władysławem Wysockim. Po raz ostatni przed II wojną światową, w 1938 r. w Brukseli, pierwsze miejsce zajęli Antoni Janusz i Franciszek Janik. Ponadto Burzyński w 1936 r. ustanowił niepobity przez 26 lat rekord świata w wysokości lotu balonem, osiągając pułap 10 853 m. Zbigniew Burzyński był też wyznaczony na pilota stratosferycznego lotu balonem „Gwiazda Polski", który miał się odbyć w 1938 r., a który nie doszedł do skutku.

Trudno pominąć osiągnięcia zawodników w dyscyplinie, do której Polacy – według subiektywnych ocen – byli stworzeni, czyli w jeździectwie. Polscy jeźdźcy odnosili znaczące sukcesy m.in. w prestiżowym Pucharze Narodów. W 1925 r. w Nicei polski zespół w składzie: Kazimierz Szosland, Karol Rómmel, **Henryk Dobrzański** po raz pierwszy w historii zajął pierwsze miejsce w konkursie Pucharu Narodów w skokach przez przeszkody. W 1926 r. Adam Królikiewicz, Kazimierz Szosland i Michał Toczek triumfowali w Pucharze Narodów rozgrywanym w Nowym Jorku. W następnym roku sukces ten powtórzyli Michał Woysym-Antoniewicz, Karol Rómmel i Stefan Starnawski.

Sportowym sukcesem okresu międzywojennego był także występ Polaków na **Mistrzostwach Świata w Piłce Nożnej w 1938 r.** we Francji, mimo że wystąpili oni tylko w jednym, i to przegranym, meczu. Historia tego spotkania powtarzana jest

do dzisiaj. Polacy zagrali przeciwko drużynie powszechnie uznawanej za wirtuozów futbolu – Brazylii. Biało-czerwoni przegrali ten mecz 5:6. Cztery bramki dla drużyny polskiej zdobył wówczas **Ernest Wilimowski** . Pod wrażeniem gry Polaków, a przede wszystkim Wilimowskiego, byli sami Brazylijczycy. Podobno znaleźli się nawet zainteresowani sprowadzeniem piłkarza do Brazylii. Wilimowski urodził się w niemieckiej rodzinie w Katowicach jako Ernst Otto Pradella. Początkowo grał w **FC Katowice** , ale w 1934 r. przeszedł do będącego symbolem polskości **Ruchu Wielkie Hajduki** . W tym samym roku zadebiutował w reprezentacji Polski w meczu z Danią. W czasie wojny Wilimowski podpisał volkslistę. W latach 1940–1942 grał w zespole Polizei-Sportverein Chemnitz, a następnie do 1944 r. w TSV Monachium. Z wielkim powodzeniem występował też w reprezentacji Niemiec (co nie uchroniło jego matki przed uwięzieniem w obozie koncentracyjnym w Auschwitz).

Ocena postępowania sportowców śląskich nie może być jednoznaczna. Kiedy na pozostałych ziemiach polskich hitlerowcy wprowadzili całkowity zakaz uprawiania sportu w klubach, w dawnej polskiej części Górnego Śląska przez całą okupację toczyły się rozgrywki piłkarskie w tzw. Gaulidze (lidze okręgowej). Grano też mecze o puchar Niemiec. Ślązacy występowali w klubach niemieckich (przynajmniej z nazwy), ponieważ 2 września 1939 r. wszystkie polskie towarzystwa i organizacje na Górnym Śląsku zostały zdelegalizowane. Śląscy piłkarze tymczasem postępowali zgodnie z instrukcjami Rządu RP na uchodźstwie, który namawiał ich, by „dla zachowania substancji narodowej" podpisywali niemiecką listę narodowościową – volkslistę. Po zakończeniu wojny w obawie przed represjami ze strony władz komunistycznych Wilimowski, uznany w kraju za zdrajcę, nie wrócił do Polski, mimo że, jak wspominała jego córka, bardzo tęsknił za Śląskiem. Zmarł w Karlsruhe w 1997 r.

Podejmując temat sportu w okresie międzywojennym, trudno pominąć tenisistów, **Jadwigę Jedrzejowską** i **Ignacego Tłoczyńskiego** . Jędrzejowska, wielokrotna mistrzyni Polski, w latach trzydziestych należała do światowej elity tej dyscypliny. W latach 1936 i 1937 triumfowała w plebiscycie **„Przeglądu Sportowego"** na najlepszego sportowca kraju.

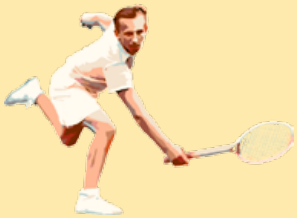

PRZEGLĄD SPORTOWY

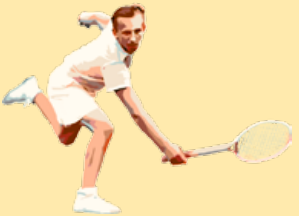

Była pierwszą i przez długie lata jedyną Polką, która wystąpiła w finale turnieju w Wimbledonie (1937), US Open (1937) oraz na kortach Rolanda Garrosa (1939). Była m.in. partnerką mikstową króla Szwecji, Gustawa V. **Ignacy Tłoczyński** natomiast był pięciokrotnym mistrzem kraju, ćwierćfinalistą wielkoszlemowych mistrzostw Francji. Reprezentował Polskę w Pucharze Davisa. W czasie wojny walczył w Powstaniu Warszawskim, a po jego upadku trafił do obozu jenieckiego pod Salzburgiem. Po wyzwoleniu obozu dołączył do 2 Korpusu Polskiego gen. Andersa we Włoszech. Po wojnie zamieszkał w Szkocji i do połowy lat pięćdziesiątych kontynuował karierę.

Niewiele osób zdaje sobie dzisiaj sprawę, że sportowcy II Rzeczypospolitej odnosili także znaczące sukcesy w szachach. Najwybitniejszym polskim zawodnikiem w dziejach tej dyscypliny był urodzony w Stawiskach, w ówczesnej guberni łomżyńskiej, **Akiba Rubinstein** . Na przełomie wieków XIX i XX podjął w Białymstoku studia talmudyczne, ale coraz więcej czasu przeznaczał jednak na grę w szachy. Gdy miał dziewiętnaście lat, przeprowadził się do Łodzi, jednego z najlepszych ośrodków szachowych na ziemiach polskich. Następnie, jeszcze przed wybuchem I wojny światowej, zamieszkał w Warszawie. Rubinstein wygrał wiele znaczących partii szachowych, odniósł wiele sukcesów, jednym z największych był złoty medal na olimpiadzie szachowej w Hamburgu w 1930 r. Rubinstein został głównym bohaterem olimpiady i podstawowym zawodnikiem drużyny, którą poza nim stanowili Ksawery Tartakower, Dawid Przepiórka, Kazimierz Makarczyk i Paulin Frydman. W kolejnym roku na olimpiadzie szachowej w Pradze zespół polski grający w tym samym składzie zajął drugie miejsce. Warto wspomnieć o olimpiadzie szachowej w Buenos Aires w 1939 r., na której Polacy zdobyli srebrny medal, ulegając o pół punktu Niemcom. Jak twierdził jeden z bohaterów polskiej ekipy, Mieczysław Najdrof, o porażce Polaków zdecydowała informacja o napaści Niemiec na Polskę. Poza Najdorfem w Buenos Aires Polskę reprezentowali także Teodor Regedziński i Franciszek Sulik oraz ponownie Ksawery Tartakower i Paulin Frydman.

W latach trzydziestych XX w. sukcesy zaczęli odnosić także polscy bokserzy. Złote medale mistrzostw Europy zdobyli Aleksander Polus (1937), **Henryk Chmielewski** (1937) i Antoni

Kolczyński (1939). **Henryk Chmielewski** wyjechał w 1938 r. do Stanów Zjednoczonych i z powodzeniem zaczął tam występować na ringach zawodowych jako Henry Chemel.

Polacy mieli także duże osiągnięcia w łucznictwie. Popularność tej dyscypliny w Polsce międzywojennej przekładała się bezpośrednio na wysoką pozycję zawodników na arenie międzynarodowej. Polacy byli zresztą jednymi z głównych inicjatorów utworzenia Międzynarodowej Federacji Łuczniczej (Fédération Internationale de Tir à l'Arc – FITA), która powstała w Warszawie w 1931 r. W tym samym roku rozegrano we Lwowie I Mistrzostwa Świata w łucznictwie. Zwyciężył wówczas Polak, Michał Sawicki. Niekwestionowaną, choć dzisiaj zapomnianą, gwiazdą tej dyscypliny była **Janina Kurkowska-Spychajowa** . Przed wybuchem II wojny światowej zdobyła cztery złote medale mistrzostw świata w wieloboju indywidualnym (w całej karierze otrzymała 64 różne medale na mistrzostwach świata). Kurkowska była również zawodniczką zespołu, który pięciokrotnie zwyciężał na mistrzostwach świata wielobój drużynowy. W historii łucznictwa do dzisiaj nikomu nie udało się powtórzyć sukcesu **Janiny Kurkowskiej-Spychajowej** .

Po **igrzyskach w Berlinie w 1936 r.** kolejne miały się odbyć w Tokio w 1940 r. Kiedy Japończycy zrezygnowali z tego przedsięwzięcia, organizację igrzysk w 1940 r. przejęli Finowie. Ostatecznie igrzyska w Helsinkach się nie odbyły, ponieważ trwała II wojna światowa. Rok olimpijski został jednak odpowiednio, chociaż nietypowo, upamiętniony. W końcu sierpnia 1940 r. podoficerowie i szeregowcy z Belgii, Francji, Holandii, Jugosławii, Norwegii, Polski i Wielkiej Brytanii przetrzymywani w obozie jenieckim w Nürnberg Langwasser zorganizowali **„igrzyska obozowe"** w tajemnicy przed Niemcami, którzy nie wyrazili zgody na ich przeprowadzenie. Program obejmował sześć konkurencji: siatkówkę, kolarstwo, łucznictwo, skok w dal oraz bieg na 50 m „karną żabką" (była to ulubiona kara stosowana przez niemieckich strażników). Zawody w „karnej żabce" na 50 m wygrał Polak, Teodor Niewiadomski. Wprowadzenie rywalizacji w tej dziwnej dyscyplinie miało wymiar symboliczny. Z jednej strony upamiętniało kary obozowe, z drugiej dawało jeńcom odrobinę normalności.

Podczas kampanii wrześniowej, w działaniach ruchu oporu i na frontach II wojny światowej sportowcy polscy wykazali się hartem ducha i siłą woli. Symbolem martyrologii, ofiarą hitlerowców, był mistrz olimpijski z Los Angeles (1932) **Janusz Kusociński** . W czasie okupacji należał do konspiracyjnej Organizacji Wojskowej „Wilki", posługiwał się pseudonimem „Prawdzic". W marcu 1940 r. został aresztowany przez gestapo, uwięziony najpierw na Mokotowie, potem w areszcie śledczym przy alei Szucha. W czasie prawie 3-miesięcznego śledztwa nikogo nie wydał. 21 czerwca 1940 r. rozstrzelano go podczas masowej egzekucji w Palmirach. W tej samej egzekucji zginął także medalista olimpijski z Paryża (1924) **Tomasz Stankiewicz** oraz jego kolega z **Warszawskiego Towarzystwa Cyklistów** Tadeusz Bartodziejski. Tego samego dnia w Palmirach Niemcy rozstrzelali przyjaciela Kusocińskiego, lekkoatletę, olimpijczyka z Amsterdamu (1928) Feliksa Żubera. Za działalność konspiracyjną 18 września 1940 r. w Warszawie aresztowany został rywal i kolega **Janusza Kusocińskiego** – Józef Noji. Po dziewięciu miesiącach pobytu na Pawiaku, w lipcu 1941 r. przewieziono go do obozu koncentracyjnego Auschwitz, gdzie 15 lutego 1943 r. został rozstrzelany za próbę wysłania grypsu.

Niezłomnością i patriotyzmem wykazał się świetny jeździec, major 2 Pułku Szwoleżerów, **Henryk Dobrzański „Hubal"** . Po zakończeniu kampanii wrześniowej, pomimo rozkazu Komendy Głównej Związku Walki Zbrojnej, nie złożył broni i wraz ze swoim oddziałem dalej prowadził walkę partyzancką aż do śmierci w maju 1940 r.

Najbardziej znanym przykładem bohaterstwa Podhalan, ich udziału w ruchu oporu, byli **Bronisław Czech** i **Helena Marusarzówna** . Czech wziął udział w zimowych igrzyskach olimpijskich w Sankt Moritz (1928), Lake Placid (1932) i Garmisch-Partenkirchen (1936). Był taternikiem, ratownikiem, szybownikiem, żeglarzem i lekkoatletą. W maju 1940 r. aresztowało go gestapo. Miesiąc później został wywieziony do Auschwitz, gdzie w czerwcu 1944 r. zmarł z wycieńczenia. **Helena Marusarzówna** była wielokrotną mistrzynią Polski w biegu zjazdowym, kombinacji alpejskiej i slalomie. W czasie II wojny aresztowano ją na szlaku kurierskim w Słowacji. We wrześniu 1941 r.

została rozstrzelana w masowej egzekucji w Tarnowie. Życiem za działalność w ruchu oporu zapłacił także znakomity narciarz Stanisław Gutta. W czerwcu 1942 r. został rozstrzelany w Auschwitz. Podczas próby ucieczki zginął tam również inny utalentowany narciarz Eugeniusz Bachleda-Curuś. Z obozu koncentracyjnego w Auschwitz nie wrócili narciarze Franciszek Mrowca i Karol Kupiec oraz biegacze narciarscy, członkowie Towarzystwa Sportowego Wisła, Józef Chramiec i Adam Dziadulski. Ci zaś, którym udało się przetrwać obozy koncentracyjne, zwykle płacili za to wysoką cenę. Przykładem był **Antoni Czortek**, bokser, olimpijczyk (1936), wicemistrz Europy z Dublina (1939). W Auschwitz zmuszano go do udziału w pokazowych walkach bokserskich, stoczył także za cenę życia pojedynek z esesmanem.

Sportowcy byli również w wśród ofiar Zbrodni Katyńskiej. W Katyniu zostali zamordowani m.in. zawodnicy **Cracovii**, lekkoatleci Julian Dziedzic i Marian Kurlett oraz reprezentant kraju w piłce nożnej Adam Kogut. W lesie katyńskim zginęli także: **Marian Spojda**, piłkarz, zawodnik „Warty" Poznań i reprezentacji kraju, olimpijczyk z Paryża, **Aleksander Marek Kowalski**, hokeista, dwukrotny olimpijczyk, z Sankt Moritz (1928) i Lake Placid (1932), **Zdzisław Szczęsny Kawecki**, zdobywca srebrnego medalu w drużynowym wszechstronnym konkursie konia wierzchowego (z Sewerynem Kuleszą i Henrykiem Leliwą-Roycewiczem) na **Igrzyskach Olimpijskich w Berlinie** 1936 (1936), Wacław Najdowski, działacz Polskiego Związku Lekkiej Atletyki i ruchu olimpijskiego, **Józef Baran-Bilewski**, rekordzista Polski w rzucie dyskiem i pchnięciu kulą, **olimpijczyk z Amsterdamu** 1928 (1928) w rzucie dyskiem, jak również **Janina Lewandowska** szybowniczka, spadochroniarka, pilotka Aeroklubu Poznańskiego, córka gen. broni Józefa Dowbora-Muśnickiego, jedyna kobieta zamordowana w Katyniu. Prawdopodobnie w Katyniu zginął także **Stanisław Urban**, wioślarz, **olimpijczyk z Amsterdamu** 1928 (1928) i **Los Angeles** 1932 (1932).

W okolicach Charkowa Sowieci zamordowali **Franciszka Brożka**, jednego ze współzałożycieli **Towarzystwa Sportowego Wisła Kraków**, bramkarza drużyny piłkarskiej, reprezentanta Polski w strzelectwie sportowym na **Igrzyskach Olimpijskich w Paryżu** 1924 (1924). Pod Charkowem zginęli

też koszykarz **Cracovii** Edward Skucha, lekkoatleci **Pogoni Lwów** Kazimierz Karol Cybulski i **Czarnych Lwów** Tadeusz Stanisław Kirchner, piłkarz **Czarnych Lwów** i łyżwiarz figurowy Tadeusz Kowalski oraz jeździec, **olimpijczyk z Paryża** (1924) **Zdzisław Dziadulski** . Prawdopodobnie jako jeniec obozu w Starobielsku zginął także **olimpijczyk z Berlina** (1936), pływak Roman **Kazimierz Bocheński** .

W czasie II wojny światowej nadzwyczajną odwagą wykazał się były reprezentant AZS Warszawa i reprezentacji Polski w piłce wodnej **Jerzy Iwanow-Szajnowicz** . Władze polskie odkomenderowały go do służby brytyjskiej i jako agent brytyjskiego wywiadu wykonywał pracę szpiegowską i sabotażową. Zginął rozstrzelany przez Niemców w 1943 r. Sportowcy polscy ginęli także w Powstaniu Warszawskim. W walkach w stolicy polegli m.in. mistrz w kombinacji alpejskiej Władysław Majer oraz oszczepnik, olimpijczyk z Berlina (1936), absolwent CIWF **Eugeniusz Lokajski** .

W czasie wojny odwagą wykazało się także wielu innych sportowców. Nie zawsze podejmowali oni działania spektakularne. Zawsze jednak albo prawie zawsze były one wyrazem oporu wobec okupanta. Na przykład gdy hitlerowcy zabronili uprawiania sportu i organizowania meczów pod groźbą kary śmierci, już w 1940 r. w Krakowie i **Warszawie** po osiem drużyn rozpoczęło regularne rozgrywki w piłce nożnej. Konspiracyjne mecze rozgrywano także w mniejszych ośrodkach na ziemiach polskich, np. w 1942 r. w Lublinie grały **WKS Unia Lublin** i Lublinianka. Po latach okazało się, że wspomniany już Ignacy Matuszewski miał rację: sport „nie tylko wyrabia ciało, sport przede wszystkim kształci wolę". Udowodniła to zdecydowana większość polskich sportowców.

Amatorski **K**lub **S**portowy **Chorzów** – (do 1934 AKS Królewska Huta) wicemistrz Polski w piłce nożnej w 1937 r.

Akademicki **Z**wiązek **S**portowy **Kraków** – utworzony w 1909 r.; jego zawodnikami byli m.in. narciarz Bronisław Czech, szermierz Adam Papée i wioślarz Roger Verey.

Akademicki **Z**wiązek **S**portowy **Lwów** – klub wielosekcyjny działający od 1922 r.

Akademicki **Z**wiązek **S**portowy **Wilno** – wielosekcyjny klub przy Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Mistrz Polski w piłce siatkowej (1938). W latach 30. miał silną drużynę hokejową.

Robotniczy Klub Sportowy **Bałtyk Gdynia** – klub wielosekcyjny. W 1935 r. awansował do piłkarskiej A klasy. W 1939 r. dochody z wielu meczów przeznaczył na dozbrojenie WP.

Klub Sportowy Fabryki Broni **Broń Radom** – wielosekcyjny klub utworzony w 1926 r. Michał Sawicki był mistrzem świata w wielu dyscyplinach łuczniczych (Lwów 1931, Warszawa 1932).

Klub Sportowy **Brygada Częstochowa** – klub z najlepszą drużyną piłkarską w Częstochowie w okresie międzywojennym.

Bydgoskie Towarzystwo Wioślarskie – założone z inicjatywy działaczy Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół". W okresie międzywojennym wioślarze odnosili sukcesy krajowe i międzynarodowe.

Klub Sportowy **Concordia Knurów** – działający od 1923 r.; największe sukcesy odnosiła sekcja piłki palantowej.

Klub Sportowy **Cracovia** – mistrz Polski w piłce nożnej (1921, 1930, 1932, 1937), koszykówce (1929, 1938), piłce siatkowej (1933), piłce ręcznej (1930, 1933) i hokeju na lodzie (1937).

Grodzieński Klub Sportowy **Cresovia** – klub piłkarski, mistrz okręgu białostockiego (1929). Z połączenia Cresovii i WKS 76 pp. Grodno powstał w 1934 r. WKS Grodno.

I Lwowski Klub Sportowy **Czarni Lwów** – piłkarski, a później wielosekcyjny klub sportowy. Hokeiści zdobyli mistrzostwo Polski w 1935 r.

Klub Sportowy **Dąb Katowice** – w latach 30. piłkarze występowali w lidze państwowej. Hokeiści zdobyli mistrzostwo Polski (1939), pływacy byli wielokrotnymi rekordzistami i mistrzami kraju.

FC Katowice – w okresie międzywojennym klub mniejszości niemieckiej, jeden z najsilniejszych klubów piłkarskich w kraju. Wicemistrz Polski w 1927 r. Wychowankiem był m.in. Ernest Wilimowski.

Klub Sportowy **Garbarnia Kraków** – piłkarski mistrz Polski (1931). W czasie okupacji niemieckiej piłkarze klubu brali udział w konspiracyjnych rozgrywkach.

Gedania Gdańsk – polski klub sportowy w Wolnym Mieście Gdańsku. W czerwcu 1939 r. nazistowskie władze Gdańska zawiesiły działalność klubu.

Robotnicze Stowarzyszenie Wychowania Fizycznego **Gwiazda (Sztern) Warszawa** – klub wielosekcyjny. Ulubieńcem kibiców był bokser Szapsel Rotholc, mistrz Polski w wadze muszej (1933).

Wojskowy Klub Sportowy **Gryf Toruń** – klub piłkarski założony w 1921 r.; w okresie międzywojennym sześciokrotny mistrz okręgu toruńskiego.

Żydowski Klub Sportowy **Hasmonea Lwów** – najlepszy żydowski klub w historii polskiego futbolu, grał w lidze państwowej. Tenisista stołowy Alojzy Ehrlich był trzykrotnym wicemistrzem świata.

Żydowski Klub Sportowy **Hasmonea Równe** – klub wielosekcyjny; wielokrotny mistrz okręgu wołyńskiego w piłce nożnej. W 1934 r. Hasmonea pokonała znakomity zespół wiedeński Hakoah (4:3).

Harcerski **K**lub **S**portowy **Łódź** – klub wielosekcyjny. W latach 30. powstały w nim silne kobiece drużyny siatkówki (mistrzostwo Polski 1937) i piłki ręcznej (mistrzostwo Polski 1939).

Jagiellonia Białystok – klub wielosekcyjny, w okresie międzywojennym sukcesy krajowe odnosili m.in. lekkoatleci i bokserzy; piłkarze grali w lidze okręgowej.

Wojskowo-Cywilny Klub Sportowy **Junak Drohobycz** – klub piłkarski założony w 1931 r., mistrz okręgu lwowskiego w 1939 r.

Żydowskie Towarzystwo Sportowe **Jutrzenka Kraków** – klub wielosekcyjny. Piłkarz Jutrzenki Józef Klotz zdobył pierwszego gola w historii reprezentacji Polski w piłce nożnej (1922).

Klub Pracowników Zjednoczonych Zakładów Włókienniczych K. Scheiblera i L. Grohmana – wielosekcyjny klub sportowy. W 1930 r. kolarz Jan Jędrzejewski został wicemistrzem Polski.

Klub Turystów Łódź – utworzony w 1895 r. przez mniejszość niemiecką jako klub kolarski Touring Club. W 1921 r. wznowił działalność pod polską nazwą. Piłkarze grali w lidze państwowej (1927–1929).

Klub Wioślarski w Poznaniu (KW 04) – założone w 1904 r. pierwsze polskie towarzystwo wioślarskie na terenie zaboru pruskiego. Wielokrotny mistrz Polski w różnych dyscyplinach wioślarskich.

Klub **K**ulturalno-**S**portowy **Okęcie** – wielosekcyjny klub sportowy. W czasie okupacji, wbrew niemieckim zakazom, piłkarze Okęcia rozgrywali konspiracyjne mecze.

Klub Sportowy **K**rynickie **T**owarzystwo **H**okejowe **Krynica-Zdrój** – w 1931 r. na lodowisku KTH odbyły się Mistrzostwa Świata w Hokeju na Lodzie.

Klub Sportowy **Korona Kraków** – wielosekcyjny klub sportowy. W czasie okupacji piłkarze uczestniczyli w Konspiracyjnych Mistrzostwach Krakowa.

Wojskowy Klub Sportowy **Kotwica Pińsk** – klub sportowy marynarzy Flotylli Rzecznej Marynarki Wojennej; mistrz okręgu poleskiego w piłce nożnej w 1935 r.

Wojskowo-Cywilny Klub Sportowy **Kresy Tarnopol** – klub wielosekcyjny, m.in. sekcje: piłkarska, bokserska, wioślarska, szermiercza, lekkoatletyczna, siatkarska, hokejowa i narciarska.

Lwowski Klub Sportowy **Lechia Lwów** – jeden z najstarszych polskich klubów piłkarskich, w okresie międzywojennym klub wielosekcyjny. Piłkarze nożni w 1931 r. grali w lidze państwowej.

Klub Sportowy **Legia Poznań** – w okresie międzywojennym dziesięciokrotny mistrz okręgu wielkopolskiego w piłce nożnej.

Wojskowy Klub Sportowy **Legia Warszawa** – klub wielosekcyjny. Hokejowy mistrz Polski (1933), piłkarze grali w lidze państwowej. Zawodnikami klubu byli m.in. szermierze Adam Papée i Leszek Lubicz-Nycz.

Łódzki Klub Sportowy – klub wielosekcyjny. W okresie międzywojennym mistrz Polski w piłce siatkowej (1931, 1932) i piłce ręcznej (1939); piłkarze nożni grali w lidze państwowej.

Żydowski Klub Sportowy **Makabi Kraków** – początkowo klub piłkarski, potem wielosekcyjny. Wielokrotny mistrz Polski w piłce wodnej (1928–1932).

Żydowskie Towarzystwo Gimnastyczno-Sportowe **Makabi Warszawa** – największy wielosekcyjny żydowski klub w II Rzeczypospolitej. Drużynowy wicemistrz Polski w boksie (1935).

Klub Sportowy **Podgórze Kraków** – klub wielosekcyjny; m.in. sekcje: piłki nożnej, lekkoatletyczna, żeglarska, tenisa stołowego, gier sportowych. W latach 1933-1934 piłkarze grali w lidze państwowej.

Stryjski Klub Sportowy **Pogoń** – utworzony w 1906 r.; mistrz okręgu stanisławowskiego w piłce nożnej w 1936 r. W okresie nauki w gimnazjum w piłkę grał w nim poeta Kazimierz Wierzyński.

Lwowski Klub Sportowy **Pogoń Lwów** – klub wielosekcyjny; czterokrotny mistrz Polski w piłce nożnej (1922, 1923, 1925, 1926).

Policyjny Klub Sportowy Katowice – drużynowy wicemistrz Polski w boksie (1933). Zawodnik klubu, Antoni Sobik był mistrzem Polski w szpadzie (1936, 1938) i w szabli (1936, 1937, 1939).

Klub Sportowy **Polonia Bytom** – klub zapaśniczy i piłkarski, utworzony w 1920 r. po apelu Polskiego Komisariatu Plebiscytowego zachęcającym do zakładania polskich organizacji, m.in. sportowych.

Klub Sportowy **Polonia Warszawa** – powstał przed I wojną światową, oficjalnie działał od 1915 r. Dwukrotny wicemistrz Polski w piłce nożnej (1921, 1926), zdobywca Pucharu Polski w koszykówce (1934).

Wojskowo-Cywilne Towarzystwo Sportowe **Resovia** – założone w 1905 r. w Rzeszowie. Piłkarski mistrz okręgu lwowskiego w 1937 r. Zawodnikiem klubu był m.in. lekkoatleta Józef Baran-Bilewski.

Wojskowo-Cywilny Klub Sportowy **Rewera Stanisławów** – początkowo klub piłkarski, założony w 1908 r., później wielosekcyjny. Wielokrotny piłkarski mistrz okręgu stanisławowskiego.

Robotniczy **K**lub **S**portowy **Lwów** – klub piłkarski związany ze środowiskiem tramwajarskim, grający w lidze okręgowej. Jego najbardziej znanym wychowankiem był trener Kazimierz Górski.

Robotnicze **T**owarzystwo **S**portowe **Widzew** – powołane w 1922 r. przez łódzkich działaczy Polskiej Partii Socjalistycznej. W 1932 r. piłkarze klubu zdobyli tytuł mistrza Polski klubów robotniczych.

Ruch Wielkie Hajduki – (od kwietnia 1939 r. Ruch Chorzów) jeden z najbardziej utytułowanych klubów piłkarskich w Polsce. Mistrz Polski w latach 1933–1936 oraz w roku 1938.

Robotniczy Klub Sportowy **Sarmata Warszawa** – klub wielosekcyjny, utworzony w 1921 r. Zdobywca I miejsca w piłkarskiej A klasie robotniczej (1935). W 1926 r. w drużynie piłki nożnej grał Janusz Kusociński.

Lwowski Klub Sportowy **Sparta** – utworzony w 1910 r. Finalista jedynego przed wojną Pucharu Polski PZPN w piłce nożnej w 1926 r. W meczu finałowym Sparta przegrała z Wisłą Kraków (1:2).

Śląsk Świętochłowice – klub utworzony w 1920 r. z inicjatywy Polskiego Komisariatu Plebiscytowego. W okresie międzywojennym piłkarze klubu przez kilka sezonów grali w lidze państwowej.

Wojskowy Klub Sportowy **Śmigły Wilno** – klub piłkarski utworzony w 1933 r., nazwą nawiązujący do pseudonimu gen. Edwarda Śmigłego-Rydza; w 1938 r. grał w lidze państwowej.

Toruński Klub Sportowy – klub wielosekcyjny. Piłkarze nożni w 1927 i 1928 r. występowali w lidze państwowej.

Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół" – najstarsze polskie stowarzyszenie sportowe, powstałe w 1867 r. we Lwowie. Poza celami sportowymi propagowało wartości patriotyczne.

Klub Sportowy **Warszawianka** – założony w 1921 r. Zawodnikami klubu byli m.in.: Janusz Kusociński, Eugeniusz Lokajski i Stanisława Walasiewiczówna. Piłkarze klubu grali w lidze państwowej.

Warszawskie Towarzystwo Cyklistów – założone w 1886 r. Prowadziło działalność sportową, patriotyczną i kulturalno-oświatową. Członkami byli m.in. Bolesław Prus i Henryk Sienkiewicz.

Warszawskie Towarzystwo Wioślarskie – najstarsze polskie stowarzyszenie sportowe, założone w Warszawie w 1878 r. Propagowało także m.in. pływanie, kolarstwo, gimnastykę.

Wojskowy Klub Sportowy **Wawel Kraków** – klub wielosekcyjny. Jego zawodnikiem był m.in. Mieczysław Chrostek, dwukrotny mistrz Polski w boksie (1936, 1937).

Towarzystwo Sportowe **Wisła Kraków** – utworzone w 1906 r. Początkowo istniała sekcja piłkarska, po 1922 r. powstały inne sekcje. Piłkarski mistrz Polski w 1927 i 1928 r.

Wojskowy **K**lub **S**portowy **22. Pułku Piechoty Siedlce** – w 1931 r. piłkarze tego klubu uzyskali awans do ligi państwowej.

Wojskowy **K**lub **S**portowy **Grodno** – klub piłkarski miejscowego garnizonu WP, wielokrotny mistrz okręgu białostockiego.

Ukraina Lwów – największy ukraiński klub piłkarski zrzeszony w Polskim Związku Piłki Nożnej (od 1928 r.). Trzykrotny wicemistrz lwowskiej ligi okręgowej.

Wojskowy Klub Sportowy **Unia Lublin** – mistrz Polski juniorów w piłce nożnej w 1938 r. W czasie okupacji niemieckiej piłkarze uczestniczyli w konspiracyjnych rozgrywkach.

Klub Sportowy **Warta Poznań** – mistrz Polski w piłce nożnej w 1929 r.

Józef Baran-Bilewski – oficer WP, reprezentował Polskę na IO w Amsterdamie (1928) w rzucie dyskiem. Zamordowany przez Sowietów w Katyniu.

Roman Bocheński – pływak, olimpijczyk (Berlin 1936). Jeniec obozu w Starobielsku, prawdopodobnie zamordowany przez Sowietów w 1940 r.

Franciszek Brożek – współzałożyciel Towarzystwa Sportowego Wisła Kraków, bramkarz Wisły, strzelec sportowy na IO (Paryż 1924), ofiara Zbrodni Katyńskiej w 1940 r.

Henryk Chmielewski – bokser, olimpijczyk (Berlin 1936), mistrz Europy w wadze średniej (Mediolan 1937). W 1938 r. wyjechał do USA i przeszedł na zawodowstwo.

Bronisław Czech – narciarz, reprezentant Polski na Zimowych Igrzyskach Olimpijskich w 1928, 1932 i 1936 r. W czasie wojny konspiracyjny kurier na Węgry. Zamęczony przez Niemców w KL Auschwitz w 1944 r.

Antoni Czortek „Kajtek" – bokser, olimpijczyk (Berlin 1936), wicemistrz Europy (Dublin 1939), więzień KL Auschwitz. W obozie koncentracyjnym zmuszany do udziału w walkach bokserskich.

Władysław Dobrowolski – lekkoatleta i szermierz. Uczestnik IO w Paryżu (1924) w biegu na 100 m, w Los Angeles (1932) i Berlinie (1934) w szabli. W Polskim Radiu prowadził gimnastykę poranną.

Henryk Dobrzański – jeździec, oficer kawalerii WP. Zdobywca pierwszego w historii polskiego jeździectwa Pucharu Narodów (Nicea 1925). Poległ w 1940 r. jako legendarny dowódca partyzancki „Hubal".

Zdzisław Dziadulski – jeździec, oficer kawalerii WP, olimpijczyk (Paryż 1924). Zamordowany przez Sowietów w Charkowie w 1940 r.

Jerzy Iwanow-Szajnowicz – piłkarz wodny AZS Warszawa (kilkukrotny wicemistrz Polski). As wywiadu polskiego i brytyjskiego, bohater greckiej partyzantki; rozstrzelany przez Niemców w Atenach w 1943 r.

Jadwiga Jędrzejowska – znakomita tenisistka, finalistka Wimbledonu (1937), US Open (1937) i French Open (1939), wielokrotna mistrzyni Polski.

Zdzisław Kawecki – jeździec, oficer kawalerii WP, srebrny medalista IO (Berlin 1936) w drużynowym Wszechstronnym Konkursie Konia Wierzchowego. Zamordowany przez Sowietów w Katyniu w 1940 r.

Tadeusz Komorowski – jeździec, oficer kawalerii WP. Uczestnik IO w Paryżu (1924). W czasie wojny dowódca AK „Bór", a następnie Naczelny Wódz Polskich Sił Zbrojnych.

Halina Konopacka – rekordzistka świata w rzucie dyskiem i zdobywczyni pierwszego polskiego złotego medalu olimpijskiego (Amsterdam 1928); poetka i malarka.

Aleksander Kowalski – hokeista, dwukrotny olimpijczyk (Sankt Moritz 1928, Lake Placid 1932); zamordowany przez Sowietów w Katyniu.

Wacław Kuchar – piłkarz, lekkoatleta, hokeista, tenisista, łucznik. Wielokrotny mistrz Polski w różnych dyscyplinach, najlepszy sportowiec kraju w pierwszym plebiscycie „Przeglądu Sportowego" (1926).

Janina Kurkowska-Spychajowa – najbardziej utytułowana polska łuczniczka. W okresie międzywojennym zdobyła cztery medale mistrzostw świata w wieloboju indywidualnym (1933, 1934, 1936, 1939).

Janusz Kusociński – mistrz olimpijski w biegu na 10 000 m (Los Angeles 1932). W czasie okupacji działał w konspiracji; rozstrzelany przez Niemców w Palmirach w 1940 r.

Maria Kwaśniewska – wybitna lekkoatletka. Brązowa medalistka olimpijska w rzucie oszczepem (Berlin 1936), wielokrotna mistrzyni Polski m.in. w rzucie oszczepem, trójboju i pięcioboju.

Józef Lange – kolarz, dwukrotny olimpijczyk (Paryż 1924, Amsterdam 1928). W 1924 r. zdobył drużynowo srebrny medal olimpijski w biegu kolarskim na 4000 m.

Janina Lewandowska – szybowniczka, spadochroniarka, pilotka Aeroklubu Poznańskiego, córka gen. broni Józefa Dowbora-Muśnickiego; jedyna kobieta zamordowana w Katyniu.

Eugeniusz Lokajski – lekkoatleta, wicemistrz świata w pięcioboju (Budapeszt 1935), uczestnik IO w Berlinie (1936) w rzucie oszczepem. Poległ w Powstaniu Warszawskim; fotoreporter AK.

Leszek Lubicz-Nycz – szermierz, brązowy medalista olimpijski (Los Angeles 1932) w turnieju drużynowym w szabli. Poległ w kampanii wrześniowej 1939 r.

Stanisław Marusarz – narciarz, wielokrotny mistrz Polski w skokach, uczestnik zimowych IO (1932, 1936). W czasie okupacji konspiracyjny kurier. Zasłynął ucieczką z więzienia Montelupich w Krakowie.

Helena Marusarzówna – narciarka, wielokrotna mistrzyni Polski w biegu zjazdowym, kombinacji alpejskiej i slalomie. W czasie wojny konspiracyjna kurierka. Rozstrzelana przez Niemców w 1941 r.

Bolesław Orliński – pilot; wspólnie z mechanikiem Leonardem Kubiakiem na seryjnym samolocie Bréguet 19 A2 w ciągu miesiąca pokonał trasę Warszawa–Tokio–Warszawa w 1926 r.

Adam Papée – jeden z pionierów szermierki w Polsce, dwukrotny brązowy medalista (z drużyną) igrzysk olimpijskich (Amsterdam 1928, Los Angeles 1932).

Henryk Reyman – piłkarz Wisły Kraków, dwukrotny król strzelców ligi państwowej (1927, 1928), kapitan reprezentacji Polski na IO w Paryżu (1924).

Akiba Rubinstein – wybitny polski szachista, najlepszy zawodnik olimpiady szachowej w 1930 r. w Hamburgu, na której Polacy, na czele z nim, zdobyli złoty medal.

Jerzy Skolimowski – sternik wioślarski, olimpijczyk (Amsterdam 1928, Los Angeles 1932, Berlin 1936). W czasie wojny oficer Samodzielnej Brygady Strzelców Karpackich, walczył m.in. w Tobruku.

Marian Spojda – piłkarz Warty Poznań (mistrz Polski 1929), olimpijczyk (Paryż 1924); zamordowany przez Sowietów w Katyniu w 1940 r.

Tomasz Stankiewicz – kolarz, na IO w Paryżu (1924) razem z drużyną zdobył pierwszy w historii polski medal olimpijski – srebro na 4000 m na torze. Rozstrzelany przez Niemców w Palmirach w 1940 r.

Ignacy Tłoczyński – tenisista, pięciokrotny mistrz Polski, ćwierćfinalista wielkoszlemowych mistrzostw Francji (1939); walczył w Powstaniu Warszawskim.

Stanisław Urban – wioślarz, olimpijczyk (Amsterdam 1928, Los Angeles 1932). Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r., trafił do niewoli sowieckiej, zaginął na Wschodzie.

Roger Verey – wioślarz, 22-krotny mistrz Polski, 3-krotny mistrz Europy. Brązowy medalista w dwójkach podwójnych (z Jerzym Ustupskim) na IO w Berlinie (1936).

Jadwiga Wajsówna – czołowa dyskobolka świata, srebrna (1936) i brązowa (1932) medalistka olimpijska, pierwsza kobieta, która przekroczyła granicę 40 metrów w rzucie dyskiem.

Stanisława Walasiewicz – złota medalistka IO (Los Angeles 1932) i srebrna (Berlin 1936) w biegu na 100 m. Na Mistrzostwach Europy w Wiedniu (1938) zdobyła dwa złote i dwa srebrne medale.

Kazimierz Wierzyński – redaktor naczelny „Przeglądu Sportowego", poeta, pisarz. Zdobył złoty medal w olimpijskim konkursie literackim (Amsterdam 1928).

Ernest Wilimowski – wybitny piłkarz ze Śląska. Na mistrzostwach świata (Francja 1938) strzelił cztery bramki w meczu Polska–Brazylia (5:6). W czasie okupacji grał w reprezentacji III Rzeszy.

I Bieg Kolarski Dookoła Polski – wyścig kolarski (później znany jako Tour de Pologne) zorganizowany w 1928 r.

I Światowe Igrzyska Sportowe dla Polaków z Zagranicy i Wolnego Miasta Gdańska – rozegrane w dniach 1–8 sierpnia 1934 r. na stadionie Wojska Polskiego w Warszawie.

Igrzyska Olimpijskie **Antwerpia 1920** – igrzyska, w których po raz pierwszy mieli wziąć udział reprezentanci Polski. Na przeszkodzie stanęła wojna polsko-bolszewicka.

Igrzyska Olimpijskie **Paryż 1924** – pierwsze, w których uczestniczyli reprezentanci Polski, zdobywając jeden medal srebrny (kolarstwo) i jeden brązowy (jeździectwo).

Igrzyska Olimpijskie **Amsterdam 1928** – złoty medal dla Polski zdobyła w rzucie dyskiem Halina Konopacka. W konkursie literackim złoty medal otrzymał Kazimierz Wierzyński.

Igrzyska Olimpijskie **Los Angeles 1932** – złote medale dla Polski wywalczyli Janusz Kusociński (bieg na 10 000 m) i Stanisława Walasiewicz (bieg na 100 m).

Igrzyska Olimpijskie **Berlin 1936** – reprezentacja Polski zdobyła tam 3 medale srebrne (jeździectwo, bieg na 100 m, rzut dyskiem) i 3 brązowe (rzut oszczepem, strzelectwo, wioślarstwo).

Challenge 1932 – Międzynarodowe Zawody Samolotów Turystycznych w Berlinie, w których zwyciężyła polska załoga: pilot Franciszek Żwirko i mechanik Stanisław Wigura na samolocie RWD-6.

Challenge 1934 – rozgrywane w Polsce Międzynarodowe Zawody Samolotów Turystycznych, w których zwyciężyła polska załoga: pilot Jerzy Bajan i mechanik Gustaw Pokrzywka na samolocie RWD-9.

Konspiracyjne rozgrywki piłkarskie w Warszawie w 1942 r. – organizowane wbrew zakazom niemieckiego okupanta.

Mistrzostwa Świata w Piłce Nożnej Francja 1938 – pierwsze mistrzostwa, na których wystąpili Polacy. Rozegrali znakomity mecz z Brazylią (po dogrywce przegrali 5:6).

Olimpiada obozowa w Norymberdze 1940– tajne igrzyska w niemieckim obozie jenieckim. Bieg na 50 m „karną żabką" wygrał Polak, Teodor Niewiadomski.

Olimpijski Tydzień Sportów Zimowych w Chamonix 1924 – pierwsze zimowe igrzyska olimpijskie. Uczestniczyła w nich także reprezentacja Polski.

Puchar Gordona Bennetta – prestiżowe międzynarodowe zawody balonów wolnych. Czterokrotnie (Chicago 1933, Warszawa 1934 i 1935, Liège 1938) zwyciężały w nich polskie załogi.

Rekord Skarżyńskiego – 7 maja 1933 r. Stanisław Skarżyński przeleciał nad Atlantykiem na samolocie RWD-5 bis. Do dziś żaden inny tak lekki samolot nie pokonał tej trasy.

Rekord Tadeusza Góry – w 1938 r., lecąc polskim szybowcem PWS-101, Góra pokonał 577,8 km. Za to osiągnięcie jako pierwszy w historii został odznaczony medalem Lilienthala.

Centralny Instytut Wychowania Fizycznego – uczelnia utworzona w 1929 r. w Warszawie z inicjatywy marszałka Piłsudskiego. Od 1938 r. Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego.

Państwowa Odznaka Sportowa – ustanowiona w 1930 r., przyznawana za zaliczenie okresowej próby sprawności fizycznej.

PUWFiPW

Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego – utworzony w 1927 r.

Polski Komitet Olimpijski – istniejący od 1925 r., spadkobierca Polskiego Komitetu Igrzysk Olimpijskich.

Polski Związek Lekkiej Atletyki – pierwszy ogólnokrajowy związek sportowy, utworzony w II Rzeczypospolitej 11 października 1919 r. w Krakowie.

Polski Związek Piłki Nożnej – utworzony w grudniu 1919 r. w Warszawie; pierwszą siedzibą był Kraków, a pierwszym prezesem – działacz Cracovii Edward Cetnarowski.

Polski Związek Towarzystw Wioślarskich – organizacja zrzeszająca zawodników, trenerów i działaczy polskiego wioślarstwa, utworzona w 1919 r. w Poznaniu.

PRZEGLĄD SPORTOWY

„Przegląd Sportowy" – najstarszy w Polsce dziennik sportowy. W latach 1921–1925 wydawany w Krakowie, od 1925 r. w Warszawie.

RAZ DWA TRZY

„Raz, Dwa, Trzy" – ilustrowany tygodnik sportowy wydawany w Krakowie w latach 1931–1939.

Wielka Honorowa Nagroda Sportowa – ustanowiona w 1927 r. jako „wyróżnienie najbardziej wybitnego, a zarazem najbardziej wartościowego czynu sportowego – indywidualnego lub zespołowego".

Wielka Krokiew – skocznia narciarska zbudowana w Zakopanem według projektu Karola Stryjeńskiego. Jej uroczyste otwarcie nastąpiło 22 marca 1925 r.

Związek Polskich Związków Sportowych – utworzony w 1922 r. miał kierować rozwojem sportu amatorskiego i koordynować działalność związków sportowych. W 1925 r. połączony z PKOl.

Związek Towarzystw Gimnastycznych „Sokół" w Polsce – utworzony w 1919 r., prowadził działalność patriotyczno-wychowawczą oraz sportową.

ZNAJ ZNAK™

GRA EDUKACYJNA

NA PRĄD

SPRAWDŹ SIĘ!

Zagraj na Facebooku lub pobierz bezpłatną aplikację na swój telefon lub tablet*

Więcej szczegółów na **znajznak.pl**

* wymaga urządzenia z systemem Android lub iOS. Na urządzeniach gra działa bez dostępu do internetu.

Znajdź nas na Facebooku

INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ

ISBN 978-83-7629-833-7